

มิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน :
ศึกษารณวิเคราะห์การค้าการผลิตรถยนต์ (ค.ศ.1985-1997)

นางสาว ปิยะนันท์ สุขสุวรรณ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-1092-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

NEW DIMENSION OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN JAPAN AND ASEAN :
A CASE STUDY OF AUTOMOBILE NETWORK OF PRODUCTION (1985-1997)

MISS PIYANUN SUISUWAN

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in International Relations

Department of International Relations

Faculty of Political Science

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-1092-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์

มิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน :
ศึกษากรณีเครือข่ายการผลิตรถยนต์ (ค.ศ.1985-1997)

โดย

นางสาว ปิยะนันท์ สุขสุวรรณ

สาขาวิชา

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู

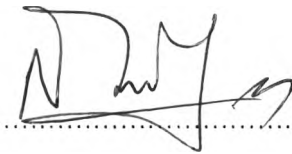
คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วน
หนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

คณบดีคณะรัฐศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

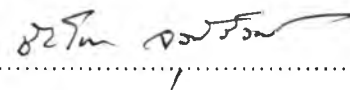
ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมพงศ์ ทุมมาก)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์)

ปิยะนันท์ สุขสุวรรณ : มิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียน :
 ศึกษารณวิเคราะห์เครือข่ายการผลิตรถยนต์ (ค.ศ.1985-1997). (NEW DIMENSION OF
 ECONOMIC RELATIONS BETWEEN JAPAN AND ASEAN : A CASE STUDY
 OF AUTOMOBILE NETWORK OF PRODUCTION [1985-1997]) อ.ที่ปรึกษา :
 รศ.ดร.ไชยวัฒน์ คำชู, 157 หน้า. ISBN 974-13-1092-7.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มุ่งศึกษามิติใหม่ของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับ
 อาเซียนในช่วงปี ค.ศ.1985-1997 โดยอาศัยเรื่องเครือข่ายการผลิตรถยนต์ของญี่ปุ่นในอาเซียนเป็น
 กรณีศึกษา ทั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของญี่ปุ่นภายหลังข้อตกลง
 ลงปลาซ่า (Plaza Accord) ในปี ค.ศ.1985 รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่าง
 ประเทศที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาต่างๆ ตลอดจนการปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจของกลุ่ม
 ประเทศอาเซียนและข้อตกลงความร่วมมือระดับภูมิภาคที่เกิดขึ้นอีกด้วย

ผลจากการศึกษาพบว่า ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดการผลิต
 ระหว่างประเทศโดยอาศัยการลงทุนทางตรงระหว่างประเทศเป็นกลไกสำคัญ ซึ่งในกระบวนการนี้
 ญี่ปุ่นได้ใช้หลักของการแบ่งงานกันทำระหว่างประเทศกำหนดบทบาทของภูมิภาคหลักทั้งอเมริกา
 เหนือ ยุโรป และเอเชียในระบบการผลิตระดับโลก และจากการปรับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของญี่ปุ่น
 ภายหลังข้อตกลงปลาซ่าได้ทำให้ญี่ปุ่นมุ่งลงทุนในอาเซียนอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมที่
 เคยเน้นการส่งออกเช่นอุตสาหกรรมรถยนต์เนื่องจากอาเซียนมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบใน
 การผลิต ซึ่งบริษัทในอุตสาหกรรมรถยนต์ของญี่ปุ่นยังผลักดันผู้รับเหมาช่วงการผลิตชิ้นส่วนและส่วน
 ประกอบให้ย้ายการผลิตตามมาในอาเซียนอีกด้วย ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรม
 ของญี่ปุ่นที่เกิดขึ้นจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดเครือข่ายการผลิตภายในอาเซียน อีกทั้งยังมีส่วนใน
 การนำไปสู่บูรณาการทางเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้อีกด้วย

ภาควิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

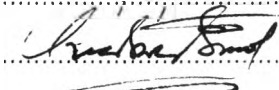
ลายมือชื่อนิติ

๒๐.๑๓๓

ศ.ดร.ไชยวัฒน์ คำชู

สาขาวิชา ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

ปีการศึกษา 2543

4081144124 : MAJOR INTERNATIONAL RELATIONS

KEY WORD : JAPAN / ASEAN / ECONOMIC RELATIONS / AUTOMOBILE / NETWORK OF PRODUCTION

PIYANUN SUISUWAN : NEW DIMENSION OF ECONOMIC RELATIONS BETWEEN JAPAN AND ASEAN : A CASE STUDY OF AUTOMOBILE NETWORK OF PRODUCTION (1985-1997). THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHAIWAT KHAMCHOO, Ph.d., 157 pp. ISBN 974-13-1092-7.

The objective of this thesis was to analyse the new dimension of economic relations between Japan and ASEAN during the years 1985-1997. The Japanese automobile network of production in ASEAN countries was selected as a case study. This study focused on changes in Japanese economic strategy after Plaza Accord of 1985 that triggered increased Japanese investment in ASEAN. It also examined changes in international circumstances, internal development of ASEAN and the regional cooperations.

The outcome of this research shows that Japan is the leading state that has a crucial role in the internationalization of production by using foreign direct investment as a major mechanism. In this process, Japan has designed main regions including North America, Europe and Asia to function as its network of production, especially after the Plaza Accord when Japan has increased its foreign direct investment in ASEAN countries in automobile industries based on the principle of comparative advantages. In shifting their production bases to ASEAN countries, Japanese industries has also encouraged their sub-contractors to move their component parts productions in these countries as well. This transformation of the industrial structure has created the regional network of production in ASEAN thereby helping stimulate economic integration in this region.

Department International Relations

Student's signature.....

Field of study International Relations

Advisor's signature.....

Academic year 2000

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความช่วยเหลืออย่างดียิ่งและความกรุณาอย่างสูงของรองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ คำชู อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ซึ่งท่านได้ชี้แนะ แก้ไข และให้คำปรึกษาต่างๆจนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณในความกรุณาเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ ชูมาก ในฐานะประธานกรรมการคุมสอบที่ท่านได้ให้คำแนะนำและให้กำลังใจแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดีมาโดยตลอด และขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.ชัยโชค จุลศิริวงศ์ ในฐานะกรรมการสอบที่ได้ให้คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆอย่างดียิ่ง รวมทั้งผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กุลลดา เกษบุญชู-มีด ที่ได้ให้คำปรึกษาตั้งแต่เริ่มเขียนโครงร่างวิทยานิพนธ์ รวมถึงท่านคณาจารย์ในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้และให้ความเมตตาแก่ผู้เขียนเป็นอย่างดีตลอดมา นอกจากนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณเพื่อนร่วมรุ่นและรุ่นพี่ทุกคนที่ได้ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจแก่กันและกันมาโดยตลอด

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณบิดามารดาผู้วางรากฐานการศึกษา รวมทั้งทุกคนในครอบครัวซึ่งให้การสนับสนุนและเป็นกำลังใจให้กับผู้เขียนเสมอมา รวมถึงญาติมิตรและบุคคลต่างๆที่ได้กล่าวถึง ณ ที่นี้ ที่ได้มีส่วนช่วยเหลือให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ปิยะนันท์ สุขสุวรรณ

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฎ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 ขอบเขตในการศึกษา.....	8
1.3 กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษา.....	9
1.4 สมมติฐานในการศึกษา.....	12
1.5 วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	12
1.6 วิธีการศึกษาและการนำเสนอ.....	12
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	13
บทที่ 2 พัฒนาการอุตสาหกรรมรถยนต์ของญี่ปุ่นและความสัมพันธ์กับอาเซียน ในช่วงก่อน ค.ศ.1985.....	14
2.1 ลักษณะและความสำคัญของอุตสาหกรรมรถยนต์.....	14
2.2 อุตสาหกรรมรถยนต์ของญี่ปุ่น : ลักษณะทางโครงสร้างของอุตสาหกรรม.....	16
2.3 พัฒนาการของอุตสาหกรรมรถยนต์ญี่ปุ่น.....	21
1) ก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง : ช่วงแรกของการพัฒนา อุตสาหกรรมรถยนต์.....	21
2) หลังสงครามโลกครั้งที่สอง – ปลายทศวรรษที่ 1940 : การฟื้นฟู ภายใต้การยึดครองของกองกำลังฝ่ายสัมพันธมิตร.....	24
3) ทศวรรษที่ 1950 : ความเป็นอิสระของอุตสาหกรรมรถยนต์ภายใต้ การสนับสนุนของภาครัฐ.....	25
4) ทศวรรษที่ 1960 : การเติบโตอย่างรวดเร็วและการปรับโครงสร้าง อุตสาหกรรม.....	30
5) ทศวรรษที่ 1970 : การเติบโตเต็มที่ของตลาดภายในประเทศ และการขยายการส่งออก.....	32

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

6) ต้นทศวรรษที่ 1980 : ความขัดแย้งทางการค้าระหว่างประเทศ และการขยายการผลิตในต่างประเทศ.	34
2.4 พัฒนาการของอุตสาหกรรมรถยนต์ในอาเซียน.	35
1) อุตสาหกรรมรถยนต์ไทย.	38
2) อุตสาหกรรมรถยนต์มาเลเซีย.	41
3) อุตสาหกรรมรถยนต์อินโดนีเซีย.	43
4) อุตสาหกรรมรถยนต์ฟิลิปปินส์.	46
2.5 บทบาทของผู้ผลิตรถยนต์ญี่ปุ่นในอาเซียน.	48
บทที่ 3 การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของบริษัทรถยนต์ญี่ปุ่นในอาเซียน	
หลังข้อตกลงพลาซ่า (ค.ศ.1985)	52
3.1 การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ.	52
1) การขึ้นค่าเงินเยนภายหลังข้อตกลงพลาซ่า.	52
2) ความขัดแย้งทางการค้ากับคู่ค้าที่สำคัญ.	53
3) การเกิดขึ้นของประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย.	54
3.2 ผลกระทบต่อกิจกรรมทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น.	55
1) ผลกระทบต่อการลงทุนทางตรงในต่างประเทศ.	56
2) ผลกระทบต่อการค้าระหว่างประเทศ.	56
3) ผลกระทบต่อรูปแบบการให้ความช่วยเหลือต่างประเทศ.	57
3.3 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียนหลังข้อตกลงพลาซ่า : บทบาทของการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่น	57
1) ทิศทางการลงทุนในต่างประเทศของญี่ปุ่น.	58
2) การเปลี่ยนแปลงนโยบายของประเทศอาเซียนที่เอื้อต่อการลงทุน จากต่างประเทศ.	59
3) การลงทุนของญี่ปุ่นในอาเซียนหลังข้อตกลงพลาซ่า.	60
3.4 การเปลี่ยนแปลงยุทธศาสตร์ของบริษัทรถยนต์ญี่ปุ่นในอาเซียน.	66
1) ปัญหาของอุตสาหกรรมรถยนต์อาเซียน.	70
2) ความร่วมมือทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมในอาเซียน.	71
3) โครงการความร่วมมือในด้านอุตสาหกรรมรถยนต์ของอาเซียน.	74

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.5 เครื่องข่ายการผลิตของบริษัทรถยนต์ญี่ปุ่นในอาเซียน	78
1) Mitsubishi	78
2) Toyota	79
3) Nissan	80
บทที่ 4 เขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) กับเครื่องข่ายการผลิตรถยนต์ของญี่ปุ่นในอาเซียน	82
4.1 การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศในทศวรรษที่ 1990	82
1) การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางการเมืองระหว่างประเทศ	82
2) การเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ	83
4.2 การเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจญี่ปุ่นในทศวรรษที่ 1990	85
4.3 การจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA)	87
1) ความเป็นมาและวัตถุประสงค์ของเขตการค้าเสรีอาเซียน	88
2) หลักการลดภาษีของเขตการค้าเสรีอาเซียน	90
3) หลักการยกเลิกมาตรการกีดกันทางการค้าอื่นๆ	92
4) เงื่อนไขการได้รับสิทธิประโยชน์จากเขตการค้าเสรีอาเซียน	92
4.4 ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างญี่ปุ่นกับอาเซียนในทศวรรษที่ 1990	93
4.5 เครื่องข่ายการผลิตรถยนต์ของญี่ปุ่นในอาเซียนภายใต้เขตการค้าเสรีอาเซียน	99
บทที่ 5 บทสรุป	107
5.1 การปรับยุทธศาสตร์เศรษฐกิจของญี่ปุ่นโดยมุ่งลงทุนทางตรงในต่างประเทศ	107
5.2 เครื่องข่ายการผลิตรถยนต์ของญี่ปุ่นในอาเซียน	109
รายการอ้างอิง	113
ภาคผนวก	121
ภาคผนวก ก	122
ภาคผนวก ข	129
ภาคผนวก ค	138
ภาคผนวก ง	146
ประวัติผู้วิจัย	157

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1-1	การลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นในเอเชีย (ค.ศ.1980-1990)	6
ตารางที่ 3-1	การลงทุนในต่างประเทศของญี่ปุ่นในอุตสาหกรรมการผลิต (ค.ศ.1951-1993).	54
ตารางที่ 3-2	การกระจายการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นภายในภูมิภาคอาเซียน.	61
ตารางที่ 3-3	แรงจูงใจในการลงทุนของญี่ปุ่นในอาเซียน.	62
ตารางที่ 3-4	เป้าหมายด้านตลาดของการลงทุนจากญี่ปุ่นในอาเซียน.	63
ตารางที่ 3-5	แหล่งการจัดหาของการลงทุนทางตรงจากญี่ปุ่นในประเทศอาเซียน.	64
ตารางที่ 3-6	โครงการแบ่งผลิตด้านอุตสาหกรรมชุดแรก (ค.ศ.1981)	73
ตารางที่ 3-7	การค้าภายในบริษัทภายใต้โครงการ BBC.	78
ตารางที่ 4-1	ทิศทางการลงทุนทางตรงในต่างประเทศของญี่ปุ่น (ค.ศ.1985-1996)	95
ตารางที่ 4-2	การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการจัดหาชิ้นส่วนโดยผู้ผลิตญี่ปุ่นที่ดำเนินงาน ในสี่ประเทศอาเซียน (ค.ศ.1985-1995)	97
ตารางที่ 4-3	แหล่งการจัดหาชิ้นส่วนให้กับบริษัทที่ประกอบกิจการร่วมกับญี่ปุ่น ในสี่ประเทศอาเซียน.	98
ตารางที่ 4-4	ความคาดหวังในเรื่อง AFTA ของบริษัทที่ประกอบกิจการร่วมกับญี่ปุ่น (ปลายปี 1994)	99
ตารางที่ 4-5	ฐานการผลิตและสัญญาการถ่ายโอนเทคโนโลยีของผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ ในสี่ประเทศอาเซียน.	104
ตารางที่ 4-6	ชิ้นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนทางตรงของผู้ผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ญี่ปุ่น และ/หรือ การถ่ายโอนเทคโนโลยีไปยังสี่ประเทศอาเซียน (ปลายปี 1993)	105

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 2-1	สายการผลิตรถยนต์.....	15
ภาพที่ 2-2	โครงสร้างการจัดหาชิ้นส่วนของอุตสาหกรรมรถยนต์ญี่ปุ่น.....	17
ภาพที่ 3-1	การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการลงทุนทางตรงของญี่ปุ่นจากอเมริกาเหนือ มายังเอเชีย.....	59
ภาพที่ 3-2	การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการผลิตรถยนต์ของญี่ปุ่น (ค.ศ.1983-1992).....	66
ภาพที่ 3-3	แหล่งจัดหาและเป้าหมายการขายของบริษัทที่ประกอบกิจการร่วมกับญี่ปุ่น ในเอเชีย : อุตสาหกรรมรถยนต์ (ค.ศ.1987).....	67
ภาพที่ 3-4	จำนวนการดำเนินงานผลิตชิ้นส่วนรถยนต์ในต่างประเทศของญี่ปุ่น.....	69
ภาพที่ 3-5	เครือข่ายการผลิตของ Mitsubishi ในอาเซียน.....	79
ภาพที่ 3-6	เครือข่ายการผลิตของ Toyota ในอาเซียน.....	80
ภาพที่ 3-7	เครือข่ายการผลิตของ Nissan ในอาเซียน.....	81